

بررسی بازار جهانی شیر و فرآورده‌های لبنی

(پنیر و شیرخشک) طی سالهای ۱۹۸۸-۹۴

و وضعیت آن در ایران (بخش دوم - مصرف، تجارت و قیمت)

جمشید فهیمی فر

قسمت اول - جهانی (دوره ۱۹۸۹-۹۲)

جهانی و عمدتاً توأم با کمبودهای ارزی صورت گرفته است. شوروی سابق، بزرگترین واردکننده خالص فرآورده‌های لبنی طی سالهای دهه ۱۹۸۰، در سال ۱۹۸۹، مقادیر قابل توجهی کره خریداری نمود. در همین سال، میزان واردات کل فرآورده‌های لبنی، کمتر از $\frac{3}{4}$ میلیون تن (معادل شیر)، رقم رکوردگونه سال ۱۹۸۸- بوده است.

قسمتی از این واردات، از محل خریدهای کره کهته ارزان قیمت، از محل ذخائر جامعه اقتصادی اروپا (EEC) بوده، ولی مقدار قابل توجهی از آن شامل خرید کره تازه با قیمت‌های بالاتر و عمدتاً از EEC و زلاندنو گزارش گردیده است. اضافه می‌شود که این کشور از نیمه دوم سال ۱۹۸۹ به بعد، خریدهای خود را

در سال ۱۹۸۹، واردات ژاپن درخصوص فرآورده‌های لبنی، همچنان نظیر سالهای قبل، قابل توجه بوده است. ژاپن در بین کشورهای توسعه یافته سرمایه‌داری، با واردات حدود ۲ میلیون تن (معادل شیر) که حدود $\frac{1}{6}$ عرضه کل شیر و فرآورده‌های لبنی در این کشور را تشکیل می‌داده، همچنان به‌عنوان بزرگترین واردکننده خالص باقی مانده است.^۱

در سال ۱۹۸۹، به‌غیر از ژاپن، سایر واردکنندگان عمده فرآورده‌های لبنی، از میزان خریدهای خود کاستند که این کاهش در پی افزایش شدید قیمت‌های

1- FAO, *Commodity Review and Outlook, 1989-90*. (Rome: FAO Pub., 1990), P.70.

از ایالات متحده آمریکا صورت داده است. این خریدها تا حدودی با قیمتی کمتر از قیمت‌های جهانی که در مقایسه با قیمت‌های داخلی شوروی سابق در سطح خیلی پائین تری قرار داشتند، صورت پذیرفته است.

ژاپن در بین کشورهای توسعه یافته سرمایه‌داری، با واردات حدود ۲ میلیون تن (معادل شیر) که حدود ۱/۶ عرضه کل شیر و فرآورده‌های لبنی در ایسن کشور را تشکیل می‌داده، همچنان به عنوان بزرگترین واردکننده خالص باقی مانده است.

نزدیک به ۴۰۰ هزار تن بود- در سال ۱۹۸۹ به کمتر از یکصد هزار تن رسید. طی سالهای ۱۹۸۶-۸۸، کل میزان واردات گروه کشورهای در حال توسعه در خصوص فرآورده‌های لبنی، سالانه به طور متوسط بالغ بر ۲۰ میلیون تن (معادل شیر) بوده که در سال ۱۹۸۹ به حدود ۱۷ تا ۱۸ میلیون تن کاهش یافته است. کل واردات جهانی (بجز واردات در بین کشورهای EEC) فرآورده‌های لبنی، در سال ۱۹۸۹، معادل ۲۵ تا ۲۶ میلیون تن (معادل شیر) بوده که این واردات طی سالهای ۱۹۸۶-۸۸، سالانه به طور متوسط حدود ۳۰ میلیون تن گزارش گردیده است.

در سال ۱۹۸۹، در حالی که اروپا، آمریکای شمالی و اقیانوسیه، به عنوان مناطق صادرکننده خالص باقی مانده‌اند، کشورهای در حال توسعه، قسمتی عمده از کل واردات جهانی فرآورده‌های لبنی را به خود اختصاص دادند.

در سال ۱۹۸۹، در حالی که اروپا، آمریکای شمالی و اقیانوسیه، به عنوان مناطق صادرکننده خالص باقی مانده‌اند، کشورهای در حال توسعه، قسمتی عمده از کل واردات جهانی فرآورده‌های لبنی را به خود اختصاص دادند. گروه کشورهای مزبور، در این سال، به دلیل مشکلات ارزی و مشکلات عمومی اقتصادی و نیز افزایش شدید قیمت‌های جهانی، به میزان قابل ملاحظه‌ای از خریدهای خود کاستند. علاوه بر آن، از میزان انتقالات، تحت برنامه کمک‌های غذایی، تا حدود زیادی کاسته شد که این خود کل واردات گروه مذکور را تحت تأثیر قرار داد. میزان کمک‌های غذایی، در قالب فرآورده‌های لبنی - که در سال ۱۹۸۸ به طور متوسط

در سال ۱۹۸۹، جامعه اقتصادی اروپا (EEC) موقعیت خود را به عنوان یک عرضه کننده عمده، همچنان حفظ نمود. میزان فروش آن در خصوص شیرخشک تمام چربی، شیر غلیظ (کندا نسه) و پنیر، نظیر سال ۱۹۸۸ بود، در حالی که در خصوص کره و روغن کره، شیرخشک بدون چربی و کازئین^۱ با کاهش

۱- پنیر بدون چربی

قابل ملاحظه‌ای مواجه گردید. آمریکای شمالی به‌عنوان یک واردکننده خالص پنیر و کاززین و یک صادرکننده خالص شیرخشک، شیر غلیظ و کره، همچنان نظیر سالهای قبل باقی‌ماند، درحالی‌که صادرات شیرخشک تمام چربی و کره ایالات متحده آمریکا، در سال ۱۹۸۹ افزایش و صادرات شیرخشک بدون چربی آن شدیداً کاهش یافت و از میزان کمکه‌های غذایی به‌صورت فرآورده‌های لبنی نیز تا حدود زیادی جلوگیری به‌عمل آمد. هرچند که سویسدها در اروپای غربی و آمریکای شمالی در مقایسه با سال ۱۹۸۸ کاهش یافتند، اما صادرات فرآورده‌های لبنی آنها همچنان با قیمتهایی صورت گرفت که به‌مراتب پائین‌تر از قیمتهای داخلی آنها بود. در نیمکره جنوبی و در بین کشورهایی که تولید را با هزینه پائین صورت می‌دهند، میزان عایدی استرالیا از محل صادرات در سال ۱۹۸۹ به‌میزان قابل توجهی افزایش یافت. در همین سال، میزان درآمد کشاورزان از محل تولید فرآورده‌های لبنی و صدور آنها در زلاندنو و آمریکای جنوبی، به‌دلیل بدی شرایط آب و هوایی، افزایش چندانی نیافت.

در سال ۱۹۸۹، در زلاندنو، قیمت شیر برای تولیدکننده در پی افزایش شدید قیمتهای جهانی فرآورده‌های لبنی در سالهای منتهی به سال ۱۹۸۹، تا حد قابل توجهی نسبت به قیمتهای اواسط دهه ۱۹۸۰، افزایش یافت. متوسط قیمت شیر برای تولیدکننده (با ۴/۷ درصد چربی) در سال زراعی ۱۹۸۸/۸۹ معادل ۰/۲۷ دلار زلاندنو (۰/۱۷ دلار

آمریکا) در ازای هر کیلوگرم بود. این قیمت در سالهای ۱۹۸۶/۸۷ و ۱۹۸۷/۸۸ به‌ترتیب معادل ۰/۱۵ و ۰/۱۷ دلار زلاندنو گزارش گردیده است. با وجود این، اختلاف مابین قیمتهای مزبور در کشورهای دو نیمکره شمالی و جنوبی همچنان زیاد بود، درحالی‌که ژاپن سیاست کاهش قیمتهای حمایتی را متوقف نمود، قیمتهای داخلی فرآورده‌های لبنی و نتیجتاً قیمتهای شیر برای تولیدکننده در اروپای غربی و آمریکای شمالی در سال ۱۹۸۹، افزایش یافتند. در اروپای غربی، آمریکای شمالی و ژاپن، نه تنها واردات اکثر فرآورده‌های لبنی توسط دولت همچنان به‌طور شدید، محدود باقی‌مانده بود، با این حال، در آمریکای شمالی و حتی به‌میزان بیشتر در اروپای غربی، مقادیر زیادی از فرآورده‌های لبنی با قیمتهای سویسید شده در بازارهای داخلی و خارجی به‌فروش رسیدند.

کل واردات جهانی (بجز واردات درین کشورهای EEC) فرآورده‌های لبنی، در سال ۱۹۸۹، معادل ۲۵ تا ۲۶ میلیون تن (معادل شیر) بوده که این واردات طی سالهای ۱۹۸۶-۸۸، سالانه به‌طور متوسط حدود ۳۰ میلیون تن گزارش گردیده است.

درحالی‌که مازاد فرآورده‌های لبنی در ایالت متحده آمریکا، عمدتاً به کره محدود گشته بود، ولی

در کانادا و بویژه اروپای غربی، مازاد کلیه فرآورده‌های چربی و پروتئین شیر، همچنان تداوم یافت. در (EEC) جامعه اقتصادی اروپا، از زمان اتخاذ برنامه سهمیه‌بندی تحویل شیر در سال ۱۹۸۴، از میزان جمع‌آوری شیر توسط کارخانجات لبنی، نزدیک به ۱۰ میلیون تن کاهش یافته است.

درسالهای منتهی به ۱۹۸۹، میزان فروش سوییدنشده شیر و فرآورده‌های لبنی، تنها معادل ۷۳ میلیون تن (معادل شیر) بوده است. EEC، علاوه بر اینکه کل صادرات خود را سویید نموده بود اما میزان قابل توجهی را از کره، شیر بدون چربی و شیرخشک بدون چربی که در داخل جهت تغذیه انسان و دام بکار می‌رفت را نیز مجدداً سوییده کرد. در سال ۱۹۸۹، کل میزان سوییدها در اروپای غربی، آمریکای شمالی و ژاپن، باوجود تعدیلاتی که جهت کاهش آنها درسالهای قبل صورت گرفته بود، بالغ بر ۷ میلیارد دلار گردید، اما میزان کاهش سوییدها در کشورهای درحال توسعه و اروپای شرقی بیشتر بود؛ و این درحالی بود که در اروپای شرقی و شوروی سابق، حجم زیادی از شیر و فرآورده‌های آن مجدداً با قیمت‌هایی به مراتب پائین‌تر از هزینه تولید به مصرف‌کنندگان فروخته می‌شد.^۱

در سال ۱۹۹۰، کاهش جزئی مصرف فرآورده‌های لبنی در کشورهای صادرکننده و افزایش

کم تولید، در آنها باعث این گردید که زمینه صادرات درمقابل واردات تاحدودی افزایش یابد و این به نوبه خود کاهش بیشتر قیمت‌ها و تشکیل بیشتر ذخائر را، بویژه در کشورهای صادرکننده اروپائی در پی داشت. کاهش قیمت درخصوص کره، روغن کره و شیرخشک تمام چربی، درمقایسه با سایر فرآورده‌های لبنی، به مراتب بیشتر و شدیدتر بود. درکل، این کاهشها باعث گردید که قیمت کره درمقایسه با قیمت شیرخشک بدون چربی، درحدی پائین‌تر قرارگیرد.^۲

در سال ۱۹۸۹، کل میزان سوییدها در اروپای غربی، آمریکای شمالی و ژاپن، باوجود تعدیلاتی که جهت کاهش آنها درسالهای قبل صورت گرفته بود، بالغ بر ۷ میلیارد دلار گردید.

در سال ۹۰، کاهش قیمت‌های جهانی، منجر به این شد که میزان تولید تولیدکنندگان شیر در بسیاری از کشورهای صادرکننده، بویژه اقیانوسیه و آمریکای جنوبی، کاهش یابد. در نیمکره شمالی، متوسط قیمت‌های شیر برای تولیدکننده در کانادا، ایالت متحده آمریکا و یک تعداد از کشورهای کوچکتر اروپای غربی، با افزایش مواجه گردید.

1- FAO, *Commodity Review and Outlook, 1988-89*. (Rome: FAO Pub., 1989), P.73.

2- FAO, *Ibid.*, P.92.

در ایالات متحده آمریکا، افزایش سریع تولید، از یک طرف و افزایش کند تقاضا از طرف دیگر، منجر به ایجاد مازاد جدیدی در نیمه دوم سال ۱۹۹۰ گردید. در سال مذکور، قیمت‌های شیر در ژاپن و کشورهای اروپائی با کاهش مواجه گردیدند؛ علت این کاهش تاحدودی به کاهش قیمت‌های تضمینی برمی‌گردد. در اروپا، قیمت‌های بازار، در مقایسه با قیمت‌های حمایتی در اواخر دهه ۱۹۸۰، فراتر رفتند؛ درکل، مشکلات موجود در رابطه با مازاد مواد لبنی، از سال ۱۹۸۹/۹۰ به این طرف، باعث کاهش قابل ملاحظه در قیمت‌های عمده‌فروشی اکثر فرآورده‌های لبنی گردید. کشورهای اروپائی در پی کاهش قیمت‌های جهانی و نیز ارزش دلار آمریکا، و به‌منظور حفظ قدرت رقابتی خود در بازارهای بین‌المللی، بر میزان سوبسیدهای پرداختی بر روی صادرات افزودند و توأم با این اقدام، میزان سوبسیدهای مصرفی، بر روی کره و شیرخشک بدون چربی مازاد، را افزایش دادند. در این صورت، در سال ۱۹۹۰ میزان فرآورده‌های لبنی سوبسید شده در بازارهای داخلی و خارجی اروپا، معادل ۲۵ میلیون تن (معادل شیر) گردید که این میزان معادل $\frac{1}{4}$ کل شیر گردآوری شده توسط کارخانجات لبنی بوده است.^۱

در سال ۱۹۹۰، در اکثر کشورهای عضو "OECD"، مصرف کره و سایر فرآورده‌های لبنی، از جمله پنیر و شیرخشک با درصد چربی بالا، در مقایسه با سال ۱۹۸۹، به میزان بیشتری کاهش یافت. در سال مزبور،

در اقیانوسیه، اروپای غربی و بویژه آمریکای شمالی، تقاضای پنیر و فرآورده‌های لبنی کم‌چربی، رشد بیشتری را تجربه نمود. در این خصوص ژاپن یک استثنا محسوب می‌گردد؛ چراکه تقاضای شیر و فرآورده‌های لبنی در آن، روند صعودی خود را حفظ نموده بود.

در شوروی سابق، علی‌رغم کمبودهای محلی و جیره‌بندی گسترده عرضه کره توسط فروشگاه‌های دولتی، مصرف این فرآورده لبنی در سال ۱۹۹۰ افزایش یافت و به حدود ۲/۲ میلیون تن رسید. مصرف کره در شوروی سابق بیشتر از $\frac{1}{4}$ کل مصرف جهانی گزارش گردیده که این مصرف نسبتاً زیاد، مستلزم سوبسیدهای سنگین بوده است.

در اروپای شرقی، طبق ضوابط اصلاحات اقتصادی، سوبسیدهای مصرف‌کننده توأم با انقباض عمومی درآمدها، کاهش یافتند. مصرف کره، بویژه در لهستان و آلمان شرقی سابق کاهش داشت. میزان فروش صنعت لبنی آلمان شرقی سابق در دوره انتقال و ادغام با کشورهای جامعه اروپا (EC)، تقلیل یافت. از این رفتن سوبسیدهای مصرف‌کننده، مصادف بود با کاهش در قدرت خرید مردم و تمایل روزافزون در جهت مصرف هرچه بیشتر کالاهای مصرفی اروپای غربی که این امر با باز شدن مرزها تحقق پیدا کرد. تابعیت از سیستم مداخله‌ای اروپا، از یک طرف و سوبسیده‌نمودن وسیع صادرات در الگوی تجاری

1- FAO, *Commodity Review and Outlook, 1990-91*. (Rome: FAO Pub., 1991), P.92.

سنتی اروپای شرقی، عمدتاً به شوروی سابق، از طرف دیگر، موجبات ثبات بازار لبنی آلمان شرقی سابق را فراهم نمود.^۱

در سال ۱۹۹۰، در مناطق درحال توسعه، تقاضای شیر و فرآورده‌های لبنی به افزایش خود در تعداد زیادی از کشورهای آسیای شرقی و جنوب آسیا و نیز شیلی ادامه داد. در سایر کشورهای عمده این‌گونه مناطق، تقاضای مزبور یا بدون تغییر باقی ماند و یا اینکه کاهش یافت. تعدادی از کشورهای نفت خیز (بویژه مکزیک، ونزوئلا، جمهوری اسلامی ایران، عربستان سعودی و کوبا) در سال ۱۹۹۰ سوبسیدهای خود را بر روی مصرف و یا تولید فرآورده‌های لبنی حفظ نمودند.

در سال ۱۹۹۰، کشورهای درحال توسعه، با رقم حدود ۲۷ میلیون تن (معادل شیر)، قسمت عمده واردات جهانی فرآورده‌های لبنی را به خود اختصاص دادند.

در سال ۱۹۹۰، کشورهای درحال توسعه، با رقم حدود ۲۷ میلیون تن (معادل شیر)، قسمت عمده واردات جهانی فرآورده‌های لبنی را به خود اختصاص دادند که این رقم، در حد رقم سال ۱۹۸۹ و کمتر از رقم چندین سال قبل از آن بود. درین این کشورها، اکثر

کشورهای صادرکننده نفت همچنان نظیر سالهای قبل، از جمله واردکنندگان عمده فرآورده‌های لبنی محسوب گردیدند. برخی از این کشورها، در پی کاهش قیمت‌های جهانی فرآورده‌های لبنی و افزایش درآمدهای ناشی از فروش نفت، در سال مزبور به خریدهای خود افزودند. در کل، طی سال ۱۹۹۰ تقاضای وارداتی از ناحیه کشورهای درحال توسعه، به دلیل کمبودهای شدید ارزی، همچنان بدون تحرک باقی ماند و این درحالی بود که قدرت خرید مصرف‌کنندگان دچار رکود گردید و یا به میزان بیشتری نسبت به سابق محدود شد و علاوه بر آن در تعدادی از کشورها تلاش‌هایی به منظور افزایش تولید، به عمل آمد.^۲

گروه کشورهای توسعه یافته، در سال ۱۹۹۰ همچنان به عنوان صادرکننده خالص فرآورده‌های لبنی باقی ماند. در سال مزبور، صادرات خالص محصولات مزبور از کشورهای اروپای شرقی، عمدتاً به دلیل کاهش تقاضای داخلی افزایش یافت. در همین حال، تولید، جهت صادرات در اقیانوسیه و آمریکای جنوبی افزایش یافت و در اروپای غربی، افزایش جدیدی در مازاد به وجود آمد. در کل، جامعه اروپا در سال مذکور همچنان، نظیر سالهای قبل، بزرگترین صادرکننده فرآورده‌های لبنی محسوب گردید. کل صادرات فرآورده‌های لبنی توسط این جامعه و سایر کشورهای اروپای غربی، با قیمت‌هایی صورت گرفت که کاملاً

1- FAO, *Ibid.*, P.92

2- *Ibid.*, P.93.

کمتر از قیمت‌های داخلی آنها بود؛ چرا که طی سال ۱۹۹۰ سوبسیدها در کشورهای مزبور افزایش یافتند. طی سال ۱۹۹۰، زلاندنو و استرالیا همچنان نظیر سالهای قبل، به‌عنوان صادرکنندگان عمده کره، شیرخشک، کازئین و پنیر باقی‌ماندند. ایالات متحده آمریکا، در سال مذکور به صادرات چشمگیر سرشیر (Butter Fat) ادامه داد، ولی صادرات شیرخشک بدون چربی آن شدیداً تقلیل یافت. این کشور در سال ۱۹۹۰ با واردات قابل توجه پنیر و کازئین، به‌عنوان یک واردکننده خالص فرآورده‌های لبنی محسوب گردید.

درین کشورهای درحال توسعه، تنها حدود دوازده کشور دست به صادرات فرآورده‌های لبنی زدند که آرژانتین و اروگوئه و پس از آن کنیا و زیمبابوه، از جمله مهم‌ترین آنها بودند. چین و هند - که به‌طور سنتی جزء دریافت‌کنندگان عمده کمک‌های غذایی در زمینه فرآورده‌های لبنی محسوب می‌گردند - در سال ۱۹۹۰ برخی از فرآورده‌های لبنی را صادر نمودند. در کل، طی سال ۱۹۹۰، میزان صادرات ناخالص کشورهای درحال توسعه کمتر از ۲ میلیون تن (معادل شیر) تخمین زده شده، درحالی که میزان واردات ناخالص آنها حدود ۱۸ تا ۱۹ میلیون تن گزارش گردیده است.^۱ طی سال ۱۹۹۱، مقادیر فرآورده‌های لبنی

مشمول سوبسید در بازارهای داخلی و خارجی کشورهای اروپای غربی بالغ بر ۲۵ میلیون تن (معادل شیر) بوده که ۱۰ میلیون تن آن به‌صورت شیر بدون چربی (خشک و یا مایع) جهت تغذیه دام‌های شیری به دامداران داده شده است.^۲

اضافه می‌شود که در سال مذکور، هزینه جامعه اروپا (EC) در جهت حمایت از بازار شیر به حدود ۶۰۰۰ میلیون اکو (ECU) واحد پول اروپا (معادل ۷۰۰۰ میلیون دلار آمریکا) رسید که بدین ترتیب میزان ذخائر مداخله‌ای کره و شیرخشک بدون چربی آن، به‌شدت رشد نمود.^۳

قیمت‌های جهانی فرآورده‌های لبنی در سال ۱۹۹۱ همچنان، نظیر قبل، در سطح پائینی باقی‌ماندند. این عدم بهبودی در وضعیت قیمت‌ها ناشی از مازاد عرضه، درقبال تقاضا بوده است. در همین سال، صادرات جهانی این‌گونه محصولات، کمی بیشتر از ۴ درصد، از کل محصول شیر و فرآورده‌های لبنی گزارش گردید که مقدار قابل توجهی از آن یا به‌صورت کمک‌های غذایی بود و یا اینکه با قیمت‌های تقلیل یافته، صورت گرفت. در سال مزبور، از نظر مقداری، شوروی سابق، گرچه کره ارزان سردخانه‌های اروپائی و استرالیائی و کمک‌های غذایی، قسمت عمده واردات آن را تشکیل می‌داد اما با این حال بزرگترین واردکننده فرآورده‌های

1- *Ibid.*, P.94.

2- FAO, *Commodity Review and Outlook, 1991-92*. (Rome: FAO Pub., 1992), P.101.

3- *Ibid.*

لبنی محسوب گردید. به لحاظ ارزش، ژاپن بزرگترین واردکننده بود. در سال ۱۹۹۱، کشورهای درحال توسعه صادرکننده نفت (نظیر مکزیک، نونزوئلا، الجزایر، جمهوری اسلامی ایران، مالزی و اندونزی) از خریداران عمده فرآورده‌های لبنی محسوب گردیدند.^۱

طی سال ۱۹۹۱ بیش از $\frac{2}{3}$ از کل رقم صادرات جهانی فرآورده‌های لبنی (حدود ۲۵ میلیون تن معادل شیر) روانه کشورهای درحال توسعه شده و جامعه اروپا بزرگترین صادرکننده این‌گونه فرآورده‌ها محسوب گردیده است.

طی سال ۱۹۹۱ بیش از $\frac{2}{3}$ از کل رقم صادرات جهانی فرآورده‌های لبنی (حدود ۲۵ میلیون تن معادل شیر) روانه کشورهای درحال توسعه شده و جامعه اروپا بزرگترین صادرکننده این‌گونه فرآورده‌ها محسوب گردیده است. میزان صادرات جامعه مزبور، در سال ۱۹۹۱ بارقم بیش از ۱۰ میلیون تن (معادل شیر) تا حدودی کمتر از میزان صادرات مشابه در سال ۱۹۹۰ گزارش گردیده است. در سال موردنظر، صادرات کره و شیرخشک بدون چربی در زلاندنو و استرالیا (دومین صادرکننده درجهان) افزایش یافت.

در کل، طی سال ۱۹۹۱، صادرات جهانی کره و شیرخشک بدون چربی، نسبت به سال ۱۹۹۰ به میزان بیشتری کاهش و صادرات جهانی پنیر و شیرخشک تمام چربی (شامل غذای نوزاد) افزایش داشته است. روی هم رفته، در سال ۱۹۹۱، کشورهای درحال توسعه همچنان، نظیر سالهای قبل، عمده‌ترین بازارهای فروش شیرخشک، شیر غلیظ (Condensed Milk) و پنیر، شوروی سابق بزرگترین واردکننده کره و ایالات متحده آمریکا بزرگترین خریدار کازئین بوده‌اند.^۲

در سال ۱۹۹۲، صادرات جهانی فرآورده‌های لبنی، حدود ۱۰ درصد از تولید جهانی شیر و فرآورده‌های لبنی را تشکیل داده است.

در سال ۱۹۹۲، رشد تقاضای شیر و فرآورده‌های لبنی به دنبال افزایش درآمدها در گروه کشورهای درحال توسعه، رشد تولید را در بسیاری از کشورهای این گروه و رشد واردات را در یک تعداد کمتری از آنها در پی داشته است. این موضوع، با توجه به اینکه در حال حاضر مصرف سرانه شیر و فرآورده‌های لبنی در گروه مذکور، به مراتب کمتر از مصرف سرانه در گروه کشورهای توسعه یافته (حدود ۳۶ کیلوگرم در مقابل ۲۰۰ کیلوگرم) می‌باشد، امکان وسعت

1- *Ibid.*

2- *Ibid.*, P.102.

فزاینده بازارها را درآینده تداعی می‌نماید.^۱

در سال ۱۹۹۲، صادرات جهانی فرآورده‌های لبنی، حدود ۱۰ درصد از تولید جهانی شیر و فرآورده‌های لبنی را تشکیل داده است. تقریباً نصف این مقدار صادرات، در داخل جامعه اروپا صورت گرفته و سهم قابل توجهی از مقدار باقی‌مانده نیز با قیمت‌های نازل و یا به صورت کمک‌های غذایی، صادر گردیده است. برخی از کشورهای در حال توسعه (برای مثال، آرژانتین و برزیل) در مقابل اثرات منفی احتمالی از ناحیه واردات ارزان، بر روی تولید داخلی، واکنشی نشان دادند. این واکنش در آرژانتین به صورت وضع مالیات بر واردات و در برزیل به صورت وضع حقوق گمرکی، بوده است. در سال ۱۹۹۲، جامعه اروپا نظیر سالهای قبل، بزرگترین صادرکننده بوده در حالی که پس از آن، اقیانوسیه (استرالیا و زلاندنو) و آمریکای شمالی قرار گرفته‌اند.^۲

شوروی سابق در سال ۹۲ بزرگترین واردکننده فرآورده‌های لبنی گزارش گردیده

شوروی سابق در سال ۹۲ بزرگترین واردکننده فرآورده‌های لبنی گزارش گردیده به طوری که حجم قابل توجهی از واردات آن را کره ارزان قیمت، تشکیل

داده است. گفتنی است که این کشور به میزان چشمگیری نیز کمک‌های غذایی (شامل فرآورده‌های لبنی) دریافت داشته است. به لحاظ ارزش، ژاپن نظیر سال ۹۱، بزرگترین واردکننده تلقی گردیده است.

در سال ۱۹۹۲ نیز نظیر سالهای قبل، کشورهای در حال توسعه صادرکننده نفت (نظیر مکزیک، ونزوئلا، الجزایر، جمهوری اسلامی ایران، مالزی و اندونزی) جزء خریداران عمده فرآورده‌های لبنی گزارش گردیده‌اند. در کل، حجم تجارت جهانی کلیه فرآورده‌های لبنی در سال ۹۲ افزایش یافته و بجز کره که به دلیل خرید تجاری کمتر از ناحیه شوروی سابق، به میزان قابل توجهی کاهش یافته، کشورهای در حال توسعه، طی سال مذکور، قسمت عمده واردات شیرخشک و نصف واردات شیر غلیظ و شیر تبخیر شده (Evaporated Milk) را از آن خود نموده‌اند. کشورهای توسعه یافته، در این سال، واردکننده عمده پنیر بوده و شوروی سابق همچنان، نظیر سالهای قبل، بزرگترین واردکننده کره (هرچند در سطحی محدودتر) و ایالات متحده آمریکا بزرگترین خریدار کازئین بوده‌اند.

در سال ۹۲، ذخائر عمومی شیرخشک بدون چربی، در جامعه اروپا و ایالات متحده آمریکا به میزان زیادی کاهش یافت. در این جامعه، ذخائر پایان دوره، در مقایسه با میزان آن در پایان سال ۹۱ (۴۵۷ هزار

1- FAO, *Commodity Review and Outlook, 1992-93*. (Rome: FAO Pub., 1993), P.103.

2- *Ibid.*, P.104.

در سال ۱۹۹۲ نیز نظیر سالهای قبل، کشورهای درحال توسعه صادرکننده نفت (نظیر مکزیک، ونزوئلا، الجزایر، جمهوری اسلامی ایران، مالزی و اندونزی) جزء خریداران عمده فرآورده‌های لبنی گزارش گردیده‌اند.

ارزش صادرات شیر و فرآورده‌های لبنی در سال ۹۱ بالغ بر ۲۱ میلیارد دلار بود که سهم کشورهای درحال توسعه از آن ۱/۵ میلیارد دلار (یا ۷ درصد)، گزارش گردید. در سال ۹۲، افزایش قیمتهای صادراتی و رشد کم حجم صادرات، ارزش صادرات جهانی شیر و فرآورده‌های لبنی را به سطح بالاتری نسبت به سال ۹۱ ارتقاء داد.^۳

ارزش صادرات شیر و فرآورده‌های لبنی در سال ۹۱ بالغ بر ۲۱ میلیارد دلار بود که سهم کشورهای درحال توسعه از آن ۱/۵ میلیارد دلار (یا ۷ درصد)، گزارش گردید. در سال ۹۲، افزایش قیمتهای صادراتی و رشد کم حجم صادرات، ارزش صادرات جهانی شیر و فرآورده‌های لبنی را به سطح بالاتری نسبت به سال ۹۱ ارتقاء داد.

تن) به ۷۰ هزار تن تقلیل پیدا کرد. در سال مذکور، افزایش تقاضای وارداتی و کاهش تولید، قیمت فرآورده‌های لبنی را بالا برد. علاوه بر آن، در تعدادی از کشورها، افزایش قیمتها از ناحیه افزایش ارزش پول آنها در مقابل دلار، بویژه در نیمه نخست سال ۹۲، از اهمیت بالائی برخوردار گردید. این موضوع، منتهی به این گشت که در سپتامبر سال ۹۲، حداقل قیمتهای صادراتی، تحت موافقتنامه بین‌المللی گات^۱، مقداری افزایش یابند. در نهایت، این طرح پیشنهادی از طرف کلیه اعضای موافقتنامه، پذیرفته نشد و تصمیمی نیز در این خصوص اتخاذ نگردید.^۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1- GATT International Dairy Arrangement / IDA.

2- *Ibid.*, P.105.

3- *Ibid.*